

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича, на дисертацію Мулика Олександра Романовича «Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми.

Дисертація О. Р. Мулика присвячена актуальній проблемі вітчизняного права – правовому забезпеченню запобігання корупції в сфері національної безпеки та оборони України.

Прояви корупції в сфері національної безпеки та оборони є найбільш небезпечними для країни, особливо в умовах воєнного стану. На тлі агресії, яку чинить російська федерація проти України, корупційні правопорушення, які вчиняються військовослужбовцями, працівниками та посадовцями сил оборони України є дестабілізуючим фактором в українському суспільстві та в обороні держави.

Правовий режим воєнного стану зумовив трансформації старих і появлення нових корупційних схем в державі в цілому та у сфері національної безпеки та оборони зокрема. Цілком закономірно, що оскільки в безпеку та оборону держави у воєнний час будуть вкладатися значні кошти, то і причин для прояві корупції в цій сфері буде більше. Актуальність та необхідність дослідження О. Р. Мулика обумовлена динамікою змін правового забезпечення запобігання корупції, оскільки представлена дисертація є одним з перших досліджень, які відображають вплив факторів воєнного стану на заходи із запобігання та протидії корупції в сфері національної безпеки та оборони України.

Дисертаційне дослідження О. Р. Мулика актуальне з точки зору як наукових пошуків, так і практичної діяльності, яка спрямована на удосконалення чинних правових норм, відповідно до яких забезпечується запобігання корупції в складових сектору національної безпеки та оборони. Автор роботи у своєму дослідженні звертається до найбільш актуальних питань, які пов'язані з правовим регулюванням запобігання корупції в

цілому та в сфері національної безпеки та оборони зокрема, понятійно-категоріальним апаратом, аналізом ступеня відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, дослідженням впливу умов воєнного стану на прояви корупції в окремих складових сфери національної безпеки і оборони, удосконаленню діяльності суб'єктів із запобігання та протидії корупції та можливості більш ефективної участі громадських організацій у питаннях запобігання та протидії корупції у сфері, що досліджується, в умовах воєнного стану.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Робота, запропонована Муликом О. Р., має системний підхід до дослідження обраної теми. У вступі дисертант окреслює актуальність теми, підкріплюючи її даними останніх соціологічних досліджень, чітко окреслює предмет та об'єкт дослідження, детально визначає новизну та практичне значення отриманих результатів. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура в цілому відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Про обґрунтованість сформульованих у дисертації положень і висновків говорить також критичний аналіз використаних джерел юридичного та методологічного спрямувань, які присвячені питанням запобігання та протидії корупції, організації, структурному складу та функціонування складових сфери національної безпеки і оборони України, а також діяльності спеціалізованих антикорупційних та інших правоохоронних органів із запобігання корупції, зокрема у досліджуваній сфері та в умовах воєнного стану.

Результати наданої на розгляд дисертації характеризуються високим ступенем вірогідності та наукової обґрунтованості, що досягається використанням як загальних, так і спеціальних методів дослідження, таких як методи опису та групування, аналізу та синтезу, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи, метод правотворчості тощо.

Використовуючи ці методи, автор сформулював у своєму дослідженні ряд важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Висновки, зроблені у дисертації, а також розроблені автором зміни до чинного законодавства, підзаконних нормативно-правових актів, інструкції та положення щодо діяльності окремих суб'єктів у сфері національної безпеки та оборони України. а також запропоновані рекомендації щодо удосконалення діяльності спеціалізованих антикорупційних органів і організацій громадського контролю дозволять покращити правове забезпечення діяльності державно-владних органів із запобігання та протидії корупції в сфері національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Положення та висновки дослідження мають своїм підґрунтям теоретичні дослідження автора, зокрема аналіз сучасного стану діяльності сектору національної безпеки та оборони, а також актуальних корупційних ризиків і проявів корупції, спричинених збройною агресією проти України. Достовірність їх підтверджується також і актуальним пропозиціями удосконалення законодавства, які надійшли від суб'єктів із запобігання та протидії корупції та суб'єктів правотворчості після оприлюднення дисертантом деяких положень дослідження в наукових статтях. Зокрема, пропозиція внести зміни до статті 5 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», долучивши до переліку розпорядників реєстру Державну прикордонну службу України, яка опублікована дисертантом у статті: «Правове регулювання запобігання корупційним проявам в діяльності Державної прикордонної служби України в умовах воєнного стану» (*Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 72–75. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/15.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/15>), аналогічна відповідній пропозиції Національного агентства із запобігання корупції, яка була подана у серпні 2023 року. Наукова

новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що дисертація є однією з перших, в якій досліджено вплив умов воєнного стану на стан запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків, пропозицій і практичних рекомендацій, які мають на меті удосконалити діяльність із запобігання та протидії корупції в силах безпеки та силах оборони України.

Дослідження Мулика О. Р. характеризується високою практичною спрямованістю. Пропозиції, які робить автор, стосуються безпосередньої діяльності складових сектору національної безпеки і оборони України щодо запобігання та протидії корупції та враховують ті зміни, які відбулися в діяльності державних органів та інших суб'єктів із запровадження правового режиму воєнного стану.

Заслуговують на увагу наступні положення новизни дисертації:

- розкрито та систематизовано корупційні ризики у сфері національної безпеки і оборони України, які поділено на групи в залежності від місця виникнення, характером причини, локалізацією проявів та часом проявів;
- систематизовано рівні можливих проявів корупції на основі дослідження порядку проведення медичного огляду осіб, які перебувають на військовому обліку, визнання їх придатності або непридатності до військової служби та надання їм відстрочок від призову на військову службу;
- визначено шлях регулятивного запобігання корупційних ризиків під час розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення, який полягає у встановленні певних обов'язків, обмежень та заборон у процесах розроблення технічних специфікацій та аналогічних документів відповідними структурними підрозділами сил сектору національної безпеки і оборони, а також надання цим процесам більшої прозорості;

– удосконалено поняття заходів із запобігання корупції, під яким запропоновано розуміти спрямовані на попередження та боротьбу з корупцією дії законодавчого, організаційного, управлінського та оперативного характеру, наприклад визначення на державному рівні переліку спеціально уповноважених суб'єктів з питань запобігання корупції та їх правового статусу або введення певних обмежень та заборон у діяльності посадових осіб, посади яких є потенційно небезпечними для проявів корупції;

– розроблено класифікацію адміністративно-правових заходів із запобігання корупції, які запропоновано ділити за наступними категоріями: а) за характером дій; б) за охопленням суспільних відносин; в) за призначенням; г) за спеціалізацією; д) за об'ємом; е) за межами здійснення;

– удосконалено тлумачення корупційного ризику, який визначено сукупність певних умов і обставин, що можуть призвести до вчинення корупційного злочину або корупційного правопорушення, організації корупційних схем тощо. Наголошено, що наявність або відсутність корупційних ризиків залежить від низки внутрішніх і зовнішніх факторів;

– сформульовано класифікацію напрямів діяльності суб'єктів із запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони, яка полягає в розподілі на зовнішню діяльність, міжсуб'єктну діяльність та внутрішню діяльність;

– набуло подальшого розвитку розуміння сутності громадського контролю, спрямованість якого пропонується розглядати як загальну (виражається в простому контролі відповідності управлінських процесів і рішень нормам законності) або негативно-виправну (виражається в цілеспрямованому пошуку недоліків та здійснення впливу для усунення виявлених невідповідностей);

– розроблено механізм контролю з боку громадських неурядових іноземних та міжнародних організацій за передачею гуманітарної допомоги з метою запобігання проявам корупції, який передбачає реєстрацію

громадської іноземної або міжнародної організації з функціями контролю за постачанням та використанням гуманітарної допомоги в Україні та обмін інформацією між такою організацією та спеціалізованими антикорупційними органами щодо відправлення, призначення й руху гуманітарного вантажу до моменту його передачі за призначенням.

Основна частина дисертації Мулика О. Р. логічно побудована та структурована, всі розділи взаємопов'язані.

Розділ 1 «Сфера національної безпеки і оборони України як об'єкт правового забезпечення запобігання корупції» складається з трьох підрозділів, присвячених: дослідженню адміністративно-правової природи заходів із запобігання корупції; визначенню складових сфери національної безпеки і оборони України в контексті корупційних ризиків, зокрема встановленню тих складових сфери, що досліджується, які найбільше піддаються корупційним ризикам в умовах воєнного стану; встановлення ступеня та міри відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також розробленням питань щодо посилення відповідальності за такі правопорушення, якщо вони скоєні в умовах воєнного стану.

Під заходами із запобігання корупції запропоновано розуміти спрямовані на попередження та боротьбу з корупцією дії законодавчого, організаційного, управлінського та оперативного характеру, наприклад визначення на державному рівні переліку спеціально уповноважених суб'єктів з питань запобігання корупції та їх правового статусу або введення певних обмежень та заборон у діяльності посадових осіб, посади яких є потенційно небезпечними для проявів корупції.

Елементами заходів із запобігання корупції запропоновано вважати визначення переліку спеціально уповноважених суб'єктів з питань запобігання корупції та їх правового статусу, а також встановлення для потенційних правопорушників адміністративно-правові обмеження та заборони.

Удосконалено класифікацію заходів із запобігання корупції, які поділено на наступні групи: а) за характером дій – на нормотворчі, організаційні, управлінські та оперативні; б) за охопленням суспільних відносин – загальнодержавного та галузевого характеру; в) за призначенням – на регулятивні та процесуальні; г) за спеціалізацією – на загальні, спеціальні та спеціалізовані; д) за об'ємом – на комплексні та окремі заходи, які є складовою частиною комплексних або не є їх частиною; е) за межами здійснення – на національні та міжнародні.

Проаналізовано відмінності між термінами «сектор національної безпеки та оборони» та «сфера національної безпеки та оборони», розглянуто складові національної безпеки та оборони України. Визначено, що сфера національної безпеки і оборони України є сукупністю заходів, спрямованих на підтримання всіх видів безпеки держави й громадян у мирних час та на захист держави в умовах надзвичайного або воєнного стану, терористичних атак тощо. Особливістю сфери національної безпеки та оборони є широке коло суб'єктів та суспільних відносин, які охоплюють не лише сектору безпеки й оборони України, але й інші галузі.

Удосконалено тлумачення корупційного ризику, під яким пропонується розуміти сукупність певних умов і обставин, що можуть призвести до вчинення корупційного злочину або корупційного правопорушення, організації корупційних схем тощо. Запропоновано наступну класифікацію корупційних ризиків: а) за місцем появи – зовнішні та внутрішні; б) за характером причини – особистісні, системні та надсистемні; в) за локалізацією проявів – загальні та особливі; г) за часом прояву: постійні та ситуативні.

Розкрито принципові відмінності між адміністративною та кримінальною відповідальністю, до яких віднесено різну суспільну небезпечність протиправних діянь, ступінь тяжкості заходів правового впливу та визначення переліку суспільно-небезпечних діянь та заходів правового впливу за їх вчинення в різних нормативно-правових актах.

З наукової точки зору обґрунтовано недопустимість направлення правопорушників у зону бойових дій як застосування особливого виду покарання, а також недоцільність запровадження в умовах воєнного стану смертної кари.

Розроблено наступні зміни до чинних норм Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та Кримінального Кодексу України (ККУ), а саме:

до КУпАП – 1) визначити вчинення адміністративних правопорушень, визначених у главі 13-А, в умовах воєнного стану як обтяжуючий фактор; 2) додати до кожного пункту статей 172⁴–172⁹⁻² КУпАП санкції у вигляді позбавлення права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю;

до ККУ – передбачити за всі корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення обтяжуючої обставини «в умовах воєнного стану» та максимального покарання, яке передбачене частинами відповідних статей ККУ.

Розроблено доповнення до прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо запровадження вимоги до військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань в обов'язковому порядку доповідати про випадки передачі їм подарунків до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, що має на меті забезпечення вчасного виявлення корупційних правопорушень під час передачі подарунків, отриманих посадовцями державних органів та установ.

Розділ 2 «Особливості правового забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану» складається з чотирьох підрозділів, які присвячені актуальним питанням запобігання корупції в окремих складових сфері національної безпеки та оборони держави, а саме: правовому забезпеченню запобігання корупції у сфері воєнної безпеки та оборони; сучасному стану із запобігання корупції в сфері державної безпеки; дослідженню вітчизняного оборонно-

промислового комплексу як об'єкта діяльності із запобігання корупції, а також наданню правової характеристики заходів із запобігання та протидії корупції в сфері цивільного захисту.

Враховуючи правові особливості підпорядкування Національної гвардії України в період воєнного стану, та на підставі вимог до уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції щодо інформування вищого командування про виявлення конфлікту інтересів та вжиті заходи щодо його подолання, а також про факти порушення антикорупційного законодавства запропоновано внести до завдань уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції Головного управління Національної гвардії України вимоги щодо інформування про зазначені вище випадки Головнокомандувача Збройних Сил України.

На основі дослідження повноважень Військової служби правопорядку Збройних Сил України розроблено зміни до КУпАП щодо розширення повноважень військовослужбовців зазначеної служби, а саме складати в умовах воєнного стану протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Спираючись на детальний аналіз порядку проведення медичного огляду осіб, які перебувають на військовому обліку, визнання їх придатності або непридатності до військової служби та надання їм відстрочок від призову на військову службу розроблено класифікацію рівнів можливих проявів корупції, які супроводжують ці процеси. Автором визначено п'ять рівнів: 1 рівень – корупційні ризики під час проходження військовозобов'язаними медичного огляду в окремих лікарів, що входять до складу військово-лікарських комісій (ВЛК) районних територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки військовослужбовців (далі – ТЦК та СП); 2 рівень – корупційні ризики під час підготовки лікарем-членом призовної комісії подання щодо придатності військовозобов'язаного до військової служби; 3 рівень – корупційні ризики під час проведення медичного огляду ВЛК ТЦК та СП АР Крим, обласного,

Київського та Севастопольського міських ТЦК та СП призовників, які визнані непридатними до військової служби ВЛК районних ТЦК та СП; 4 рівень – корупційні ризики під час оформлення рішень призовних комісій щодо взяття осіб на військовий облік або виключення з цього обліку; 5 рівень – корупційні ризики під час оформлення районними ТЦК та СП відстрочки від призову.

У контексті правового забезпечення запобігання корупції під час проведення мобілізації запропоновано також надати доступ до систем електронного документообігу тим підрозділам та (або) посадовим особам, які уповноважені здійснювати службові розслідування в діяльності ВЛК, ТЦК та СП, а також у діяльності закладів охорони здоров'я комунальної або державної форми власності та включити до складу призовних комісій уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції.

З метою удосконалення заходів із запобігання корупції в апараті Ради національної безпеки та оборони України (РНБО) запропоновано в обов'язковому порядку включити результати оцінювання корупційних ризиків в діяльності РНБО до Антикорупційної програми Апарату РНБО, а також надано рекомендації здійснювати анонімну оцінку корупційних ризиків в діяльності РНБО, розмістивши посилання на опитування на офіційному сайті органу.

Спираючись на зарубіжний досвід, а саме на досвід запобігання корупції в поліції Угорщини запропоновано для перевірки діяльності сил безпеки України утворювати мобільні групи з представників підрозділів внутрішньої безпеки правоохоронних органів, а також спеціалістів спеціалізованих антикорупційних органів.

З метою удосконалення перевірки діяльності працівників Державної прикордонної служби України уповноваженими органами з питань запобігання та виявлення корупції пропонуємо внести зміни до частини 10 статті 23 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», виклавши її в наступній редакції: «Зазначені особи зобов'язані на вимогу своїх прямих начальників, посадових чи службових осіб підрозділів

внутрішньої безпеки або посадових чи службових осіб уповноваженого органу з питань запобігання та виявлення корупції надати можливість перевірити дотримання ними зазначених обмежень».

Для дослідження процедури перетворення державних підприємств оборонно-промислового комплексу України в акціонерні товариства в сфері запобігання корупції на предмет наявності корупційних ризиків і проявів корупції розроблено алгоритм дій компетентних органів, який включає наступні дії: 1) проведення аналізу процедур перетворення підприємств ОПК, які відбулися після набрання чинності Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»; 2) визначення наявності чи відсутності конфлікту інтересів у членів Кабінету Міністрів України, окремих депутатів Верховної Ради та депутатських фракцій в процесах перетворення державних підприємств; 3) у разі виявлення конфлікту інтересів застосування до порушників Закону України «Про запобігання корупції» відповідних санкцій.

Для протидії корупції під час операцій з паливом запропоновано створити й запровадити систему обліку і моніторингу споживання та якості пального в силах безпеки, силах оборони, силах цивільного захисту, а в особливий період – і у військово-цивільних та військових адміністраціях.

Розроблено Порядок розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення (додаток Д), який має на меті забезпечити запобігання корупції під час розроблення вимог на товари воєнного призначення для уникнення монополії й ситуацій розроблення технічних вимог під конкретного виробника з отриманням неправомірної вигоди.

Запропоновано змінити порядок звільнення осіб-працівників служби цивільного захисту за вчинені корупційні правопорушення, передбачивши в якості дисциплінарної відповідальності звільнення зі служби. Для реалізації цієї пропозиції розроблено відповідні зміни до Кодексу цивільного захисту України.

Наголошено на необхідності змінити порядок здійснення процедур публічних закупівель під час воєнного стану, а саме скасувати можливість проведення закупівель юридичних послуг для із захистом прав та інтересів України, у тому числі з метою захисту національної безпеки і оборони, без проведення процедури публічних закупівель та електронного каталогу, а також здійснювати закупівлі товарів, робіт і послуг для ліквідації наслідків бойових дій в умовах воєнного стану за рахунок виділення коштів з резервного фонду державного бюджету безпосередньо силами цивільного захисту та суб'єктами цивільного захисту, відповідальними за ліквідацію таких наслідків.

Розроблено Інструкцію щодо здійснення заходів державного контролю (нагляду) за станом захисних споруд в умовах воєнного стану, де передбачено умови для створення комплексних комісій для перевірки, а також порядок застосування під час такої перевірки засобів відеофіксації.

Розділ 3 «Напрями удосконалення заходів із запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану» складається з двох підрозділів, які присвячені питанням діяльності суб'єктів із запобігання корупції в сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану, зокрема дослідженню питань перерозподілу підслідності між правоохоронними органами, такими як Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань та Служба безпеки України, а також удосконаленню правового забезпечення цивільного контролю як засобу запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України.

На основі дослідження засад діяльності суб'єктів із запобігання корупції запропоновано класифікацію напрямів діяльності суб'єктів із запобігання корупції, яка здійснюється у сфері національної безпеки і оборони, а саме виокремлено зовнішню діяльність (заходи із запобігання корупції здійснюються щодо суб'єктів сфери національної безпеки і оборони, які не є суб'єктами із запобігання корупції), міжсуб'єктну діяльність (заходи із запобігання корупції здійснюються щодо інших

суб'єктів із запобігання корупції) та внутрішню діяльність (заходи із запобігання корупції здійснюються в межах структури того чи іншого суб'єкта).

Наголошено на необхідності в особливому регулюванні діяльності НАБУ в умовах воєнного стану. З метою забезпечено можливість справедливого притягнення винних у корупційних правопорушеннях працівників Національного антикорупційного бюро (НАБУ) запропоновано обов'язки зі здійснення оперативно-розшукових заходів і досудового слідства з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників НАБУ передати до Державного бюро розслідувань (ДБР). З метою реалізації зазначеної пропозиції запропоновано внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про національне антикорупційне бюро України (додаток Ж дисертації).

Критично досліджено сучасну пропозицію прирівняти корупційні кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану, до державної зради. Обґрунтовано недоцільність запровадження окремої статті Кримінального кодексу України для корупційних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану.

У контексті запобігання корупції в різних родах Збройних Сил України тих структурних підрозділах інших збройних і правоохоронних формувань і оптимізації діяльності уповноважених підрозділів (осіб) із питань виявлення та протидії корупції запропоновано врегулювати питання створення таких підрозділів у тх складових збройних і правоохоронних формувань, які мають право й можливість здійснювати господарську діяльність, мають поточні рахунки в органах казначейства, а також мають власне діловодство. Для цього запропоновано внести зміни до статті 13¹ Закону України «Про запобігання корупції».

З метою вирішення питання щодо підслідності корупційних правопорушень в умовах воєнного стану та розмежування повноважень між НАБУ та ДБР, а також з метою посилення штатної структури НАБУ в

умовах воєнного стану запропоновано зміни до абзацу третього частини п'ятої статті 36, до частин четвертої та п'ятої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до яких уся діяльність із розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень має зосереджуватись в НАБУ (навіть в умовах воєнного стану), а також запропоновано зміни до Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» щодо збільшення граничної чисельності працівників центрального апарату та територіальних органів агентства з 700 до 1 600 осіб (за аналогією з ДБР), із збереженням розподілу граничної чисельності осіб начальницького складу НАБУ приблизно 5:7 (не більше 1 100 осіб начальницького складу).

Автором на основі досліджень сучасних досліджень виокремлено такі варіанти розуміння сутності громадського контролю, як: 1) форма об'єднання громадян для захисту власних інтересів; 2) вид соціального контролю; 3) спосіб залучення громадян до процесів державного управління; 4) засіб контролю за діяльністю державних органів влади й місцевого самоврядування. Наголошено, що в контексті запобігання корупції в процесах громадського контролю має домінувати «негативно-виправна» спрямованість, яка полягає у цілеспрямованому пошуку недоліків та здійснення впливу для усунення виявлених невідповідностей.

Розроблено механізм контролю з боку громадських неурядових іноземних та міжнародних організацій з метою запобігання проявам корупції при передачі гуманітарної допомоги, який складається з наступних етапів: створення громадської організації в окремій іноземній державі (або міжнародного об'єднання громадських організацій), у статуті якої зазначено функції контролю за постачанням та використанням гуманітарної допомоги; реєстрація представництва такої організації в Україні; зв'язок представництва іноземної (або міжнародної) організації з Національного агентства України із запобігання корупції (НАЗК) з метою отримання допомоги від українського національного спеціально уповноваженого суб'єкта з питань запобігання корупції; обмін документами за ланцюгом:

отримання закордонним філіалом організації даних про відправлення й призначення гуманітарного вантажу в іноземній державі; передача цієї інформації представництву громадського об'єднання в Україні; здійснення членами представництва в Україні контролю за процесом розмитнення й подальшого руху гуманітарного вантажу в Україні до моменту його передачі за призначенням.

З метою уникнення ризику гальмування та ускладнення діяльності Громадської антикорупційної ради при Міністерстві оборони України через ненадання доступу до державної таємниці запропоновано розширити перелік вимог до кандидатів в члени Громадської антикорупційної ради, а також обов'язкову вимогу щодо здійснення Службою безпеки України перевірки достовірностей даних про кандидатів на етапі розгляду питання їх включення до громадської антикорупційної ради. Автором наголошено, що створення громадських антикорупційних рад при силах сектору безпеки і оборони України є суттєвим кроком на шляху вдосконалення громадського контролю за запобіганням корупції у сфері національної безпеки і оборони України та запропоновано усім складовим сектору безпеки і оборони України утворити в своєму складі громадські антикорупційні ради.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні положення та конкретні пропозиції й рекомендації використовуються та можуть бути використані: у законотворчій діяльності – для посилення відповідних норм Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального Кодексу України, відповідно до яких визначаються, відповідно, адміністративна та кримінальна відповідальність за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень в умовах воєнного стану, а також для удосконалення норм чинного законодавства та норм Кримінального процесуального кодексу України, які розмежовують підслідність Національного антикорупційного бюро; в освітній діяльності – для вдосконалення програми курсів, підготовки та проведення лекцій та

практичних занять на базі Наукового центру проблем запобігання корупції у сфері безпеки та оборони; у практичній діяльності – впровадження Порядку розроблення технічних специфікацій на товари оборонного призначення (додаток Д дисертації) та Інструкції про організацію здійснення заходів державного контролю (нагляду) за станом захисних споруд в умовах воєнного стану (додаток Е дисертації) можуть бути використані для вдосконалення діяльності сил безпеки, оборони та цивільного захисту в умовах воєнного стану.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Відзначаючи теоретичну та практичну цінність дисертаційного дослідження Мулика О.Р. і позитивно оцінюючи його в цілому, слід наголосити, що окремі положення дисертації мають дискусійний характер і потребують більш глибокого дослідження та обґрунтування:

1. На с. 38-39 дисертації автор звертається до теми лобіювання як явища, наводить низку контрверсійних тез про те, що лобіювання, з одного боку, може бути проявом корупції, а з іншого боку, може стати засобом боротьби з корупцією, та доходить висновку, що одним із заходів щодо запобігання та протидії корупції може стати легалізація лобіювання або в цілому, або в окремих сферах суспільних відносин. Однак, автором поперше, не розкрито зміст термінів «лобі» та «лобіювання», а по-друге, з тексту дисертації не зовсім зрозуміло як саме легалізація лобіювання сприятиме запобігання корупції в сфері національної безпеки та оборони.

2. На с. 137 автор зазначає, що участь СБУ в здійсненні проваджень щодо корупційних злочинів на сьогодні залишається проблемним питанням, оскільки це не передбачено чинним законодавством. Однак далі, на с. 189 зазначає, що вважає недоцільним передачу розслідувань кримінальних правопорушень, передбачених статтями 328, 329 та 422 Кримінального кодексу України, за умови, якщо під час розслідування таких правопорушень будуть також встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 364, 365, 366, 367, 425, 426 цього ж

кодексу. На нашу думку, такі позиції є взаємовиключними та потребують додаткового роз'яснення в процесі публічного захисту дисертації.

3. На нашу думку, потребують більш повного висвітлення питання, пов'язані із запобіганням корупції під час провадження санкційної політики в Україні. Автор визначає, що в ній існують корупційні ризики (висновки до розділу 2), а також він вносить пропозицію щодо удосконалення принципів провадження санкційної політики. Однак, у загальних висновках дисертації зазначені корупційні ризики та напрями щодо їх запобігання не визначені.

4. У розділі 3.1 дисертації розглядається діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони. Автор слушно наводить витяги з нормативних документів щодо участі прокурорів у розгляді справ із запобігання корупції, однак, в контексті назви підрозділу «Діяльність суб'єктів із запобігання корупції в сфері національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану» не робить висновку, чи є зазначені органи суб'єктами із запобігання та протидії корупції у сфері, що досліджується дисертантом.

Утім, викладені зауваження мають переважно дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Мулика О. Р. та не впливають на її науковий рівень.

Висновок.

Основні наукові положення, висновки й практичні рекомендації, викладені в дослідженні, були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, присвячених проблемам адміністративного права.

Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих в роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел з проблематики дисертаційного дослідження. Автор сформулював свої висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток адміністративного права. В цілому, дисертація

Мулика О. Р. є самостійним, повністю завершеним науковим дослідженням, присвяченого правовому забезпеченню запобігання корупції в умовах воєнного стану.

Отже, аналіз основних положень дисертації Мулика Олександра Романовича «Правове забезпечення запобігання корупції у сфері національної безпеки і оборони України» дозволяє зробити висновок, що дисертація є повноцінною завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що вирішують конкретну задачу, яка має суттєве значення для науки адміністративного права. Рецензоване наукове дослідження, його результати та оформлення відповідають спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор з урахуванням результатів публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).

**Професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України**

Олексій ДРОЗД